

ข้อสังเกตการสลับลำดับคำในคำซ้อน 2 พยางค์

ลิตธา พหลภิญโญ* กัญญาณัฐ เกรียงเกตุ และ กฤษณ์ โกสวัตต์

Observations on Word Re-ordering in Two-syllable Synonymous Compounds

Sitthaa Phaholpinyo*, Kanyanut Kriengkhet and Krit Kosawat

หน่วยปฏิบัติการวิจัยวิทยาการมนุษยภาษา ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12120

Human Language Technology Laboratory, National Electronics and Computer Technology Center, National Science and Technology Development Agency, Ministry of Science and Technology, Pathum Thani 12120, Thailand.

*Corresponding Author. E-mail address: sitthaa.phaholpinyo@nectec.or.th

Received 2011; accepted 3 September 2012

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ปรากฏการณ์การสลับลำดับคำในคำซ้อน 2 พยางค์ ด้วยการอธิบายคุณสมบัติทางภาษาในมิติต่างๆ เช่น เสียง ไวยากรณ์ ความหมาย เป็นต้น คณะผู้วิจัยได้นำคำซ้อน 2 พยางค์ซึ่งคัดเลือกจากคลังข้อความ BEST ที่มีความถี่การปรากฏสูงสุดจำนวน 420 คำแรกจากคลังข้อความ BEST มาตรวจสอบการปรากฏใช้จริงในการสื่อสาร แล้ววิเคราะห์คุณสมบัติทางภาษาในมิติต่างๆ ผลการศึกษาพบว่า คำซ้อน 2 พยางค์ที่สลับลำดับคำได้และมีความหมายคงเดิมมักเกิดจากการซ้อนเสียงและความหมายรวมกัน ส่วนคำซ้อน 2 พยางค์ที่เกิดจากการซ้อนเสียงหรือความหมายเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่งมีโอกาสสลับลำดับคำได้น้อย ผลการวิจัยนี้เป็นการเพิ่มความรูทางภาษาไทย และสามารถนำไปประยุกต์กับการสร้างพจนานุกรมคำซ้อนได้

คำสำคัญ: การสลับลำดับคำ คำซ้อน 2 พยางค์ ภาษาไทย

Abstract

This research aims to analyse the word re-ordering phenomena of two-syllable synonymous compounds in any linguistic aspects such as sound, grammar and meaning. We selected 420 two-syllable synonymous compounds which appear most frequently in BEST corpora to examine their real using in communication and analyse them in any linguistic aspects. The results show that the two-syllable synonymous compounds which can re-order their constituents and remain their former meaning must reduplicate both sounds and meanings. However, if the two-syllable synonymous compounds reduplicate either sounds or meanings, they can hardly re-order their constituents. This research increases the knowledge of Thai language and can be applied to produce a synonymous compound dictionary.

Keywords: Word re-ordering, Synonymous compounds, Two-syllable, Thai language

บทนำ

คำซ้อนเป็นคำสร้างใหม่ที่เกิดจากการซ้อนคำหรือกลุ่มคำตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไปที่มีความสัมพันธ์กันทางความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างความหมายเหมือนกันคล้ายคลึงกันและตรงกันข้ามกัน (ราตรี, 2534; ศึกษาธิการ, กระทรวง, 2549) คำซ้อนจึงอาจมีได้ตั้งแต่ 2 พยางค์ขึ้นไป โดยแบ่งได้เป็น 3 ประเภท (Phaholpinyo et al., 2009) ได้แก่ คำซ้อนเพื่อเสียง คำซ้อนเพื่อความหมายและคำซ้อนเพื่อเสียงและความหมายซึ่งแต่เดิมถูกจัดให้เป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย (บรรจบ, 2525; เอี่ยมพร, 2542; สุนันท์, 2548; ราตรี, 2551)

อย่างไรก็ดี คำซ้อน 2 พยางค์จำนวนมากสลับลำดับคำได้เพื่อสร้างคำใหม่หรือใช้ทางการประพันธ์ โดยอาจคงความหมายเดิมหรือไม่ก็ได้ อย่างเช่นคำว่า “ราเร้ง” ที่สลับลำดับคำได้เป็น “เร้งรา” โดยคงความหมายว่า “ไม่มีความเศร้าหมอง” คำว่า “แนนหนา” ที่สลับลำดับคำได้เป็น “หนาแนน” และเปลี่ยนความหมายจาก “แนนมาก” เป็น

“จ้วนมาก” (วรรณ, 2548) นอกจากนี้ การสลับลำดับคำที่เกิดขึ้นอาจส่งผลให้ชนิด หน้าที่ และโครงสร้างของคำเปลี่ยนไป

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับคำซ้อน คณะผู้วิจัยยังไม่พบว่ามีงานวิจัยที่มุ่งศึกษาถึงการสลับลำดับคำของคำซ้อน งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปรากฏการณ์การสลับลำดับคำในคำซ้อน 2 พยางค์ด้วยคุณสมบัติทางภาษาในมิติทางเสียง ไวยากรณ์ และความหมาย เพื่อเพิ่มความรูทางภาษาไทย และประยุกต์ผลการศึกษากับการสร้างพจนานุกรมคำซ้อนโดยมีสมมติฐานว่า คำซ้อน 2 พยางค์ที่สลับลำดับคำได้และไม่ได้นั้นมีความสัมพันธ์เฉพาะประจำกลุ่ม

วัตถุประสงค์และวิธีการศึกษา

ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์

คณะผู้วิจัยเลือกคำซ้อน 2 พยางค์ที่มีความถี่การปรากฏสูงสุดจำนวน 420 คำแรกจากคลังข้อความ BEST¹

¹ คลังข้อความ BEST เป็นคลังข้อความที่ใช้สำหรับการแข่งขันประกวดซอฟต์แวร์เกี่ยวกับการประมวลผลภาษาไทยของโครงการเปรียบเทียบสมรรถนะเพื่อพัฒนามาตรฐานการประมวลผลภาษาไทย (Benchmark for Enhancing the Standard of Thai language processing) หรือ BEST โดยแต่ละปีจะมีการกำหนดหัวข้อการแข่งขันทตามความเหมาะสมเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาในการประมวลผลภาษาไทยระดับต่างๆ

(2553) เพื่อเป็นกลุ่มตัวแทนของคำซ้อน 2 พยางค์ที่ใช้สื่อสารจริงและบ่อยครั้ง โดยแบ่งคำซ้อน 2 พยางค์ออกเป็น 3 ประเภท ประเภทละ 140 คำ ได้แก่ คำซ้อนเพื่อเสียงคำซ้อนเพื่อความหมายและคำซ้อนเพื่อเสียงและความหมาย

วิธีดำเนินการวิจัย
คณะผู้วิจัยนำคำซ้อน 2 พยางค์ที่คัดเลือกแล้วตามวิธีการข้างต้นมาตรวจสอบการปรากฏใช้สื่อสารจริงของคำซ้อนดังกล่าวทั้งที่สลับและยังไม่ได้สลับลำดับคำ ด้วยเครื่องมือค้นหา Google™ ทางเว็บไซต์ <http://www.google.co.th> จากนั้น จึงวิเคราะห์คุณสมบัติทางภาษาและลักษณะการซ้อนในมิติทางเสียง ไวยากรณ์ และความหมายของคำซ้อนที่สลับลำดับคำได้และไม่ได้ อย่างแน่นอนเท่านั้น จำนวน 151 คำ กล่าวคือ คำซ้อนที่สลับลำดับคำได้อย่างแน่นอนปรากฏในช่วงร้อยละของการสลับลำดับคำได้เป็นร้อยละ 100 ส่วนคำซ้อนที่สลับลำดับคำไม่ได้ อย่างแน่นอนปรากฏในช่วงร้อยละของการสลับลำดับคำได้เป็นร้อยละ 0 เพราะไม่ปรากฏใช้จริง

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ระบุชนิดของคำและพิจารณาความหมายของคำรวมทั้งส่วนประกอบในคำซ้อนว่าเป็นคำหรือไม่นั้น โดยอ้างอิงตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) อีกทั้งยังได้อธิบายลักษณะทางเสียง โดยอ้างอิงตามตารางระบบพยัญชนะภาษาไทย ตารางระบบสระภาษาไทย และตารางระบบวรรณยุกต์ที่ปรากฏในหนังสือสำเนียงไทยของคนไร้กล่องเสียง: รวมบทความวิจัยชุดโครงการ “การพูดของคนไร้กล่องเสียง” (ธีระพันธ์, 2546) สำหรับสัญลักษณ์ที่ใช้ในบทความนี้ มีอยู่ 2 สัญลักษณ์ ได้แก่

- ⇒ หมายถึง สามารถสลับลำดับคำได้เป็น...
- ⇔ หมายถึง ไม่สามารถสลับลำดับคำได้เป็น...

ผลการศึกษา

จากการศึกษาการสลับลำดับคำของคำซ้อน 2 พยางค์พบว่า คำซ้อน 2 พยางค์ที่สามารถสลับคำได้มักเป็นคำซ้อนเพื่อเสียงและความหมาย ส่วนคำซ้อน 2 พยางค์ที่ไม่สามารถสลับคำได้มักเป็นคำซ้อนเพื่อเสียง หรือ คำซ้อนเพื่อความหมาย ซึ่งสามารถอธิบายปรากฏการณ์การสลับลำดับคำในคำซ้อน 2 พยางค์ดังกล่าวตามประเภทของคำซ้อนทั้ง 3 ประเภท ดังนี้

1. การสลับลำดับคำในคำซ้อนเพื่อเสียง 2 พยางค์

จากข้อมูลที่ได้ศึกษา พบว่า การสลับลำดับคำได้ในคำซ้อนเพื่อเสียง 2 พยางค์เกิดขึ้นได้น้อย กล่าวคือ ลักษณะการซ้อนเสียงที่มีผลต่อการสลับลำดับคำมีเพียง 3 ลักษณะเท่านั้น ได้แก่

(1) การซ้อนเสียงพยัญชนะอย่างเดียวซึ่งจัดเป็นคุณสมบัติหลักที่เกิดขึ้นมากที่สุด กล่าวคือ เสียงพยัญชนะที่นำมาซ้อนพบเพียง 4 ประเภทเท่านั้น ได้แก่ เสียงกักไม่ก้องพ่นลม (/ph/ /th/ และ /kh/) เสียงนาสิกก้อง (/n/ และ /ŋ/) เสียงเปิดก้อง (/l/) และเสียงลิ้นกระทบหรือ

ลิ้นรังก้อง (/r/) ทั้งนี้ เสียงประเภทแรกอาจควบกล้ำด้วยเสียง /r/ หรือ /l/ ได้ เช่น คลอเคลีย ⇔ เคลียคลอ (ซ้อนเสียงพยัญชนะ /khl/) นมนาน² ⇔ นานนม (ซ้อนเสียงพยัญชนะ /n/) ฯลฯ

(2) การซ้อนเสียงพยัญชนะร่วมกับเสียงวรรณยุกต์ที่มักเป็นเสียงวรรณยุกต์สามัญ (/ /) หรือตรี (/ ^/) เช่น ครึกครื้น ⇔ ครื้นครึก (ซ้อนเสียงพยัญชนะ /khr/ และวรรณยุกต์ตรี / ^/) รวนเร ⇔ เรรวน (ซ้อนเสียงพยัญชนะ /r/ และวรรณยุกต์สามัญ (/ /) ฯลฯ

(3) การซ้อนเสียงพยัญชนะร่วมกับเสียงสระซึ่ง พบน้อยมาก ทำให้ไม่อาจจะบ่งชี้ลักษณะการซ้อนเสียงได้ชัดเจน ในทางตรงกันข้าม คำซ้อนเพื่อเสียง 2 พยางค์ที่สลับลำดับคำไม่ได้เกิดจากการซ้อนเสียงได้แทบทุกลักษณะ อันได้แก่ การซ้อนเสียงพยัญชนะอย่างเดียว การซ้อนเสียงพยัญชนะร่วมกับเสียงวรรณยุกต์ การซ้อนเสียงพยัญชนะร่วมกับเสียงสระและเสียงวรรณยุกต์ การซ้อนเสียงสระอย่างเดียว และการซ้อนเสียงสระร่วมกับเสียงวรรณยุกต์ โดยพบการซ้อนเสียงพยัญชนะร่วมกับเสียงวรรณยุกต์โทมากที่สุด (/ ^/) และพบการซ้อนเสียงพยัญชนะกักไม่ก้องพ่นลมและนาสิกก้องน้อยมาก เช่น บักบัก ⇔ บักบัก (ซ้อนเสียงพยัญชนะ /b/, /k/ และวรรณยุกต์โท (/ ^/) เบื่อเริ่ม ⇔ เริ่มเบื่อ (ซ้อนเสียงสระเออ /o/ และ วรรณยุกต์โท (/ ^/) เพื่อยพาย ⇔ พายเพื่อย (ซ้อนเสียงพยัญชนะ /f/, /j/) ฯลฯ

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาคุณสมบัติทางภาษาด้านอื่น เช่น ไวยากรณ์ ชนิดของคำ ความหมาย ฯลฯ ไม่พบว่ามีนัยสำคัญต่อการสลับลำดับคำในคำซ้อนเพื่อเสียง 2 พยางค์ จึงมิได้กล่าวถึง

2. การสลับลำดับคำในคำซ้อนเพื่อความหมาย 2 พยางค์

จากข้อมูลพบว่า คำซ้อนเพื่อความหมายส่วนใหญ่มักสลับลำดับคำไม่ได้ การสลับลำดับคำซ้อนเพื่อความหมายสองพยางค์มักจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความหมายและ/หรือหน้าที่ของคำ เนื่องจากองค์ประกอบทางความหมายเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ คำในคำซ้อนเพื่อความหมายที่สลับลำดับคำแล้วอาจจะยังคงสภาพความหมายเดิม แต่ความหมายองค์รวมเปลี่ยนไปกลายเป็นองค์รวมความหมายแบบใหม่ที่ไม่นิยมใช้ในภาษาไทย โดยมีข้อสังเกตการสลับลำดับคำแบ่งตามมิติต่างๆ ดังนี้

2.1 ความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างคำ

จากข้อมูลพบว่า คำซ้อนเพื่อความหมายที่สามารถสลับลำดับคำได้มักจะประกอบด้วยคำที่มีความหมายเหมือนกัน เช่น เกี่ยวข้อง ⇔ ข้องเกี่ยว, โกล่ลี้ ⇔ ลี้โกล่, ท่างโกล ⇔ โกล่ท่าง เป็นต้น ส่วนคำซ้อนเพื่อความหมายที่ไม่สามารถสลับลำดับคำได้มักจะประกอบด้วยคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน เช่น เป็นอยู่ ⇔ อยู่เป็น, ป่าไม้ ⇔ ไม้ป่า, เสื้อผ้า ⇔ ผ้าเสื้อ เป็นต้น ทั้งนี้ เนื่องจากคำที่มีความหมายเหมือนกันมีความสมมาตรทางความหมาย สามารถใช้แทนที่กันได้โดยไม่ทำให้ความหมายเปลี่ยน ทำให้คำซ้อนที่

² คำซ้อน “นมนาน” หมายถึง นานมาก ซึ่งความหมายหลักอยู่ที่ “นาน” คำว่า “นม” ไม่มีความหมายเกี่ยวข้องกัน คำซ้อนนี้จึงจัดเป็นคำซ้อนเพื่อเสียง

สลับลำดับคำแล้วยังคงเป็นคำซ้อนที่มีความหมายเดิม ส่วนคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันมีลักษณะไม่สมมาตรกันทางความหมายจึงไม่สามารถใช้แทนที่กันได้ ทำให้คำซ้อนที่สลับลำดับคำแล้วเปลี่ยนความหมายไปและไม่คงสภาพเป็นคำซ้อน

2.2 หน้าที่ของคำ

คำซ้อนเพื่อ ความหมายส่วนมากจะสลับลำดับคำไม่ได้ เนื่องจากเมื่อสลับลำดับคำแล้วทำให้ความหมายเดิมเปลี่ยนไป ซึ่งเกิดจากคำที่อยู่ในคำซ้อนเพื่อ ความหมายมีหลายความหมายและสามารถทำหน้าที่ได้หลายหน้าที่ ทำให้เมื่อสลับลำดับคำแล้วทำให้คำซ้อนมีความหมายเปลี่ยนแปลงไป และไม่คงสภาพคำซ้อนอีกต่อไป เช่น

ทิศทาง $\nleftrightarrow$ ทางทิศ เมื่อสลับลำดับคำแล้ว คำว่า “ทาง” เปลี่ยนหน้าที่จากคำนามที่เป็นคำเนื้อหา (Content word) กลายเป็นคำไวยากรณ์ (Function word) ที่ทำหน้าที่เป็นบุพบท และทำให้ความหมายเปลี่ยนไป

กตสัน $\nleftrightarrow$ ดันกต เมื่อสลับลำดับคำแล้ว คำว่า “ดัน” เปลี่ยนหน้าที่จากคำกริยาเป็นวิเศษณ์แสดงเจตนาของ “กต” เปลี่ยนความหมายจาก “ผลักเพื่อให้เคลื่อนไปด้วยกำลัง” เป็น “ทำในสิ่งที่ไม่น่ากระทำให้”

ผ่าตัด $\nleftrightarrow$ ตัดผ่า คำว่า “ตัดผ่า” กลายเป็นกริยาเรียง (Serial verb) “ตัด” แล้วจึง “ผ่า” และไม่มี ความหมายเดิมของคำว่า “ผ่าตัด” ที่หมายถึง การรักษาพยาบาล

2.3 ชนิดของคำ

จากข้อมูลพบว่า คำซ้อนเพื่อ ความหมายทั้งที่สลับลำดับคำได้และสลับลำดับคำไม่ได้มักจะประกอบด้วยคำชนิดเดียวกัน ซึ่งพบว่าเป็นคำกริยามากที่สุด รองลงมาเป็นคำวิเศษณ์และคำนาม โดยมีข้อสังเกตว่า คำซ้อนที่สลับลำดับคำไม่ได้ที่เป็นคำนามมีจำนวนมากกว่าคำซ้อนที่สลับลำดับคำได้ที่เป็นคำนามอย่างเห็นได้ชัด ดังตัวอย่างในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตัวอย่างชนิดของคำของคำซ้อนเพื่อ ความหมาย

ตัวอย่างคำซ้อน	ชนิดของคำ			
	คำซ้อน	คำที่เป็นส่วนประกอบ		
เจ็บป่วย $\leftrightarrow$ ป่วยเจ็บ	คำกริยา	คำกริยา	+	คำกริยา
ชั้นตอน $\leftrightarrow$ ตอนชั้น	คำนาม	คำนาม	+	คำนาม
เหตุผล $\leftrightarrow$ ผลเหตุ	คำนาม	คำนาม	+	คำนาม

3. การสลับลำดับคำในคำซ้อนเพื่อเสียงและความหมาย 2 พยางค์

จากข้อมูลพบว่า คำซ้อนเพื่อเสียงและความหมายที่สามารถสลับลำดับคำได้และไม่ได้มีอัตราส่วนใกล้เคียงกัน โดยคำซ้อนเพื่อเสียงและความหมายที่สลับลำดับคำได้มักซ้อนเสียงพยัญชนะต้นและคำที่มีความหมายเหมือนกัน ส่วนคำซ้อนเพื่อเสียงและความหมายที่สลับลำดับคำไม่ได้พบทั้งที่ซ้อนเสียงพยัญชนะต้น เสียงสระ และคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน โดยมีข้อสังเกตการสลับลำดับคำ ดังนี้

3.1 ลักษณะการซ้อนเสียง

3.1.1 การซ้อนเสียงพยัญชนะต้น คำซ้อนเพื่อเสียงและความหมายที่สลับลำดับคำได้และที่สลับลำดับคำไม่ได้มักซ้อนเสียงพยัญชนะต้น โดยมีข้อสังเกตว่า คำซ้อนเพื่อเสียงและความหมายที่สลับลำดับคำได้มักซ้อนเสียงพยัญชนะต้นที่เป็นกลุ่มเสียงกักไม่ก้องพ่นลม (/ph/ /th/ และ /kh/) จำนวนมาก เช่น

พอเพียง $\leftrightarrow$ เพียงพอ

(ซ้อนเสียงพยัญชนะ /ph/)

ท้องเที่ยว $\leftrightarrow$ เที่ยวท้อง

(ซ้อนเสียงพยัญชนะ /th/)

ตัดต่อ $\leftrightarrow$ ต่อตัด

(ซ้อนเสียงพยัญชนะ /t/)

3.1.2 การซ้อนเสียงสระ คำซ้อนเพื่อเสียงและความหมายที่สลับลำดับคำไม่ได้มีจำนวนของการซ้อนเสียงสระมากกว่าคำซ้อนเพื่อเสียงและความหมายที่สลับลำดับคำได้ ตัวอย่างเช่น

แบบแผน $\leftrightarrow$ แผนแบบ

(ซ้อนเสียงสระ /e/)

ขอร้อง $\leftrightarrow$ ร้องขอ

(ซ้อนเสียงสระ /o/)

ถั่วหัก $\leftrightarrow$ หักถั่ว

(ซ้อนเสียงสระ /a/)

3.1.3 การซ้อนเสียงพยัญชนะต้นร่วมกับสระ คำซ้อนเพื่อเสียงและความหมายที่สามารถสลับลำดับคำได้มีการซ้อนเสียงพยัญชนะต้นร่วมกับสระจำนวนเล็กน้อย แต่ไม่พบลักษณะดังกล่าวในคำซ้อนเพื่อเสียงและความหมายที่สลับลำดับคำไม่ได้ ตัวอย่างเช่น

ปราบปราม $\leftrightarrow$ ปรามปราบ

(ซ้อนเสียงพยัญชนะ /pr/ กับสระ /a/)

ถอดถอน $\leftrightarrow$ ถอนถอด

(ซ้อนเสียงพยัญชนะ /th/ กับสระ /o/)

3.1.4 การปรากฏร่วมของเสียงวรรณยุกต์ ไม่พบรูปแบบเฉพาะของการปรากฏร่วมของเสียงวรรณยุกต์ทั้งในคำซ้อนเพื่อเสียงและความหมายที่สลับลำดับคำได้และที่สลับลำดับคำไม่ได้ ตัวอย่างเช่น

วันไหน $\leftrightarrow$ ไหนวัน

(ปรากฏร่วมของเสียงวรรณยุกต์เอก /ˊ/ กับจัตวา /ˋ/)

ทดแทน $\leftrightarrow$ แทนทด

(ปรากฏร่วมของเสียงวรรณยุกต์ตรี /ˊˊ/ กับสามัญ /ˊ/)

อดทน $\leftrightarrow$ ทนอด

(ปรากฏร่วมของเสียงวรรณยุกต์เอก /ˊ/ กับสามัญ /ˊ/)

ทำทาง $\leftrightarrow$ ทางทำ

(ปรากฏร่วมของเสียงวรรณยุกต์โท /ˊˋ/ กับสามัญ /ˊ/)

3.2 ชนิดของคำ คำซ้อนเพื่อเสียงและความหมายทั้งที่สลับลำดับคำได้และไม่ได้มักจะประกอบด้วยคำชนิดเดียวกัน ดังตัวอย่างในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตัวอย่างชนิดของคำของคำซ้อนเพื่อเสียงและความหมาย

ตัวอย่างคำซ้อน		ชนิดของคำ		
		คำซ้อน	คำที่เป็นส่วนประกอบ	
ซุ่มซู่	⇔	ซู่ซุ่ม	คำกริยา	คำกริยา + คำกริยา
ร่อยร้อย	⇔	ร่อยร่อย	คำนาม	คำนาม + คำนาม
ชนสง	⇔	สงชน	คำกริยา	คำกริยา + คำกริยา
สองสาม	⇔	สามสอง	คำนาม	คำนาม + คำนาม

3.3 ความหมาย พบว่า คำซ้อนเพื่อเสียงและความหมายที่สามารถสลับลำดับคำได้มักประกอบด้วยคำที่มีความสัมพันธ์แบบความหมายเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ เช่น ทรัพย์สิน ⇔ สินทรัพย์, สร้างสรรค์ ⇔ สร้างสรรค์ เป็นต้น โดยพบความสัมพันธ์แบบความหมายคล้ายคลึงกันมีจำนวนไม่มากนัก อย่างเช่นคำว่า “เก็บเกี่ยว” ⇔ “เกี่ยวเก็บ”

สำหรับคำซ้อนที่ไม่สามารถสลับลำดับคำได้ พบว่าเกือบทั้งหมดจะมีความสัมพันธ์ทางความหมายแบบคล้ายคลึงกัน เช่น เครือข่าย ⇔ ข่ายเครือข่าย, ถ่ายทอด ⇔ ทอดถ่าย, อบอุ่น ⇔ อบอุ่น เป็นต้น

ตารางที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการสลับลำดับคำในคำซ้อน 2 พยางค์

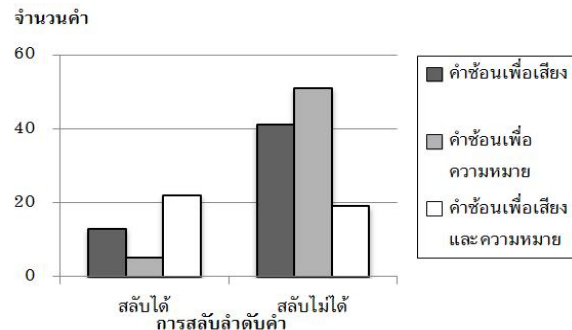
ปัจจัยการสลับลำดับคำ	คำซ้อน 2 พยางค์	ประเภทคำซ้อน					
		คำซ้อนเพื่อเสียง		คำซ้อนเพื่อความหมาย		คำซ้อนเพื่อเสียงและความหมาย	
		สลับได้	สลับไม่ได้	สลับได้	สลับไม่ได้	สลับได้	สลับไม่ได้
1.เสียง	• ซ้อนพ.	/ph,th,kh,n,g,l,r/	เกือบทุกประเภท	-	-	/ph,th,kh/	ทุกประเภท
	• ซ้อนพ.+ส.	*	-	-	-	*	-
	• ซ้อนพ.+ว.	มักซ้อน ว.สามัญ/ตรี มักซ้อนว.โท	-	-	-	*	*
	• ซ้อนพ.+ส.+ว.	-	*	-	-	-	-
	• ซ้อนส.	-	*	-	-	*	*
	• ซ้อนส.+ว.	-	*	-	-	-	-
	• ปรากฏ ว.ร่วม	-	-	-	-	ว.เอก+สามัญจัตวา, ว.ตรี+สามัญ	*
2.ความหมาย		-	-	เหมือนกัน	คล้ายคลึงกัน	เหมือนกัน	คล้ายคลึงกัน
3.ชนิดของคำ		*	*	-	-	*	*

หมายเหตุ พ. = พยัญชนะ; ส. = สระ; ว. = วรรณยุกต์; * = ปรากฏน้อยมากและไม่มีรูปแบบเฉพาะ

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่า ปัจจัยทางเสียงที่ส่งผลต่อการสลับลำดับคำได้ในคำซ้อน 2 พยางค์มี 3 ประการสำคัญ คือ (1) การซ้อนเสียงพยัญชนะที่ต้องพ่นลมหรือมีลมออกขณะออกเสียง โดยลมไม่ถูกกักไว้ ได้แก่ /ph/ /th/ และ /kh/ ด้วยการปล่อยลมขณะออกเสียง คำซ้อนที่ซ้อนเสียงพยัญชนะประเภทดังกล่าวจึงน่าจะออกเสียงง่ายและสะดวกเมื่อมีการสลับลำดับคำ (บรรจบ, 2525; พินทิพย์, 2547; สมพร, 2548) (2) การซ้อนเสียงพยัญชนะร่วมกับเสียงวรรณยุกต์สามัญ กล่าวคือ ด้วย

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษา พบว่า คำซ้อน 2 พยางค์ที่เกิดจากการซ้อนเสียงหรือความหมายเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งมีโอกาสสลับลำดับคำได้น้อยมาก ในขณะที่คำซ้อน 2 พยางค์ที่ซ้อนทั้งเสียงและความหมายร่วมกันมีโอกาสสลับลำดับคำได้มากกว่า ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 จำนวนคำซ้อน 2 พยางค์ทั้งสามประเภทซึ่งจำแนกตามความสามารถสลับลำดับของคำ

จะเห็นได้ว่า การซ้อนเสียงร่วมกับความหมายเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการสลับลำดับคำได้ในคำซ้อน 2 พยางค์ โดยสามารถจำแนกปัจจัยทางเสียงและความหมายได้ดังตารางข้างล่างนี้

ลักษณะทางเสียงของเสียงวรรณยุกต์สามัญที่เป็นเสียงกลางระดับคำซ้อนที่ซ้อนเสียงวรรณยุกต์สามัญจึงน่าจะออกเสียงได้ง่ายและไม่ต้องออกเสียงสูง-ต่ำเมื่อมีการสลับลำดับคำ และ (3) การปรากฏร่วมของเสียงวรรณยุกต์เอกกับสามัญหรือจัตวา และเสียงวรรณยุกต์ตรีกับสามัญ กล่าวคือ ด้วยลักษณะทางเสียงของเสียงวรรณยุกต์ทั้งสี่ที่ว่า เสียงวรรณยุกต์สามัญเป็นเสียงกลางระดับ เสียงวรรณยุกต์เอกเป็นเสียงต่ำระดับ เสียงวรรณยุกต์ตรีเป็นเสียงสูงระดับและเสียงวรรณยุกต์จัตวาเป็นเสียงต่ำขึ้น เมื่อคำซ้อนที่มีการ

ปรากฏการณ์ของวรรณยุกต์ที่สลับตามลักษณะที่กล่าวมาเกิดการสลับลำดับคำ จึงจะทำให้การออกเสียงสะดวกและค่อนข้างเป็นธรรมชาติเพราะเป็นการออกเสียงแบบโลละระดับ

ส่วนปัจจัยทางความหมายที่ส่งผลต่อการสลับลำดับคำได้ในคำซ้อน 2 พยางค์ คือ การซ้อนคำที่มีความหมายเหมือนกัน เนื่องจากคำที่นำมาซ้อนกันมีความสมมาตรทางความหมายและสามารถใช้แทนที่กันได้ เมื่อคำซ้อน 2 พยางค์สลับลำดับคำแล้ว จึงมักคงเคาความหมายเดิมและคงความเป็นคำซ้อน

ในทางตรงกันข้าม ปัจจัยทางเสียงและความหมายที่ทำให้คำซ้อน 2 พยางค์ไม่สามารถสลับลำดับคำได้มีดังนี้

(1) การซ้อนเสียงพยัญชนะแทบทุกประเภทและการซ้อนเสียงหลายชนิดรวมกันได้หลากหลาย โดยพบการซ้อนเสียงพยัญชนะร่วมกับเสียงวรรณยุกต์โทมากที่สุด เนื่องจากเสียงวรรณยุกต์โทเป็นเสียงสูงตกซึ่งอาจทำให้การออกเสียงสลับลำดับคำได้ไม่สะดวกนัก ทั้งนี้ การซ้อนเสียงสระพบน้อยมาก อาจเนื่องมาจากเป็นอวัยวะหลักของการออกเสียงสระ การซ้อนเสียงสระอาจทำให้ลื่นอยู่ตำแหน่งเดิมทั้งสองพยางค์จึงน่าจะส่งผลให้ออกเสียงสลับลำดับคำได้ยาก

(2) การซ้อนคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน เนื่องจากความไม่สมมาตรกันทางความหมายของคำจึงทำให้คำซ้อน 2 พยางค์ที่ซ้อนความหมายลักษณะดังกล่าวไม่สามารถสลับลำดับคำได้

ดังนั้น ความสามารถสลับลำดับคำได้ในคำซ้อน 2 พยางค์จึงมักเกิดจากคุณสมบัติทางเสียงร่วมกับคุณสมบัติทางความหมาย

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษา พบว่า การสลับลำดับคำในคำซ้อน 2 พยางค์มีโอกาสเกิดขึ้นได้มากเมื่อมีการซ้อนเสียงรวมกับความหมาย โดยเฉพาะการซ้อนเสียงพยัญชนะกักไม่ก้อง พนมและ การซ้อนคำที่มีความหมายเหมือนกัน ในขณะที่การซ้อนเสียงหรือความหมายเพียงอย่างเดียวหนึ่งทำให้เกิดการสลับลำดับคำในคำซ้อน 2 พยางค์ได้น้อยมาก

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคุณสุนมาศ ปุโรทานนท์ ที่อนุเคราะห์เรื่องการอธิบายปรากฏการณ์ทางเสียง และคุณธิพร ธนกุลวรภาส ที่ให้ความช่วยเหลือด้านการสกัดรายการคำทั้งหมดจากคลังข้อความ BEST

เอกสารอ้างอิง

ธีระพันธ์ ล.ทองคำ. (2546). *สำเนียงไทยของคนไร้กล่องเสียง: รวบรวมความวิจัยชุดโครงการ “การพูดของคนไร้กล่องเสียง”*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรจบ พันธเมธา. (2525). *ลักษณะภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พิณทิพย์ ทวยเจริญ. (2547). *ภาพรวมของการศึกษาสัทศาสตร์และภาษาศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ราตรี ธีรารช. (2534). *การศึกษาการซ้อนคำในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ อ.ด., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราตรี ธีรารช. (2551). *การสร้างคำในภาษาไทยสมัยอยุธยา: วิเคราะห์คำประสม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรุณญา อัจฉริยบดี. (2548). การศึกษาความหมายที่เกิดจากการสลับลำดับของคำในคำประสมและคำซ้อน. *จุลสารลายไทยฉบับพิเศษวันภาษาไทยแห่งชาติ*, 36 - 42.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). *บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2: คำ การสร้างคำและการยืมคำ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ. หน่วยปฏิบัติการวิจัยวิทยาการมนุษยภาษา. (2553). คลังข้อความ BEST. ค้นเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2553, จาก http://thailang.nectec.or.th/downloadcenter/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=36&Itemid=61

สมพร จิตรบำรุง. (2548). ข้อสังเกตเกี่ยวกับคำซ้อนเพื่อเสียง. *จุลสารลายไทยฉบับพิเศษวันภาษาไทยแห่งชาติ*, 30 - 35.

สุนันท์ อัญชลีกุล. (2548). *ระบบคำภาษาไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอี่ยมพร รถทอง. (2542). *การแปลงคำในคำซ้อน 2 พยางค์*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Phaholphinyo S., Purodakananda S., Kriengkiet K. & Kosawat K. (2009). Some observations about Thai synonymous compounds from the BEST 2009 corpus. Paper presented at the Eighth International Symposium on Natural Language Processing [SNLP2009], Bangkok.